MEJA MED EVROPO IN AZIJO

Ni naravnih dejavnikov ki bi ločevali Evropo od Azije (ni fizičnih pregrad). So pa številni družbeni dejavniki.

- prebivalstvo: Evropa-bela rasa; Azija-predvsem rumena rasa
- verstvo: katoliki, protestanti, pravoslavci, malo islama(nemška mesta, JV Azije, Indonezija)
- gospodarska razvitost: države so dokaj gospodarsko razvite (izjema Albanija), razlogi za to: Evropejci so bili pobudniki odkrivanja sveta, industrijska revolucija

Mejo lahko potegnemo le po:

- gorovje Ural
- reka ural
- Kaspijsko jezero
- Črno morje
- Gibraltar

Danes je to nekako meja Grčija/Turčija → problem po vstopu v EU (ali bo turčija sploh v EU? – islamska vera – ne potrebujejo vizumov)

Evropa se deli na 6 regij:

- Severna Evropa
- Zahodna Evropa (Francija, »Nemčija«, Irska, Benelux, Švica
- Južna Evropa
- Srednja Evropa
- JugoVzhodna Evropa
- Vzhodna Evropa

Nemčija ima podoben problem kot Slovenija.
Nemčija:

- Vzhodna Nemčija – Srednja Evropa
- Zahodna Nemčija – Zahodna Evropa
- Spada pod Srednjo Evropo, čeprav je večjidel v Zahodni

Slovenija:

- Panonska nižina, Alpe – Srednja Evropa
- Dinarsko gorstvo – Južna Evropa
- Podnebje: 1/3 Slovenije – JugoVzhodna Evropa; 2/3 – Srednja Evropa (celinsko p.)
- Gospodarska razvitost: Srednja Evropa
- Zgodovina: 500 let Habsburžanov (Srednja Evropa); 50 let Jugoslavija
- Prebivalstvo: JugoVzhodna Evropa – Slovani

GEOLOŠKI RAZVOJ in NASTANEK EVROPE

Najstarejši deli Evrope:
- Baltski ščit → kamnine iz predkambrija
- Ruska plošča → stare kamnine prekrite z mlajšimi sedimenti

Starejši paleozoik:
- Kaledonsko gorstvo (Skandinavija, Anglija – Škotska, Irska), uravnavana gorstva – erozija

Mlajši paleozoik:
- Variskidi (Iberski polotok, Centralni masiv, Češki masiv, Nemško sredogorje, Ural, Mezeta)
- gorovja bogata z rudami

Terciar:
- Alpidska gorstva (Alpe, Betidi, Pireneji, Apenini, Helenidi, Dinarsko gorstvo, Kavkaz, Antalska planota) – nadaljuje se v Himalajo

Evrazijska litosferska plošča
Afriška litosfreska plošča
Jadranska mikrolitosferska plošča – Italija, otočje, Dinarsko gorstvo
Egejska mikrolitosfersk aplošča – Grško otočje (Santorini – ugasli vulkan)
Atlantski hrbet – Islandija (vulkani, gejzirji)

Večji del današnjega Evropskega reliefa je nastal v terciarju in kvartarju (vetrna in rečna erozija)
Nemško in Poljsko nižavje sta oblikovali reki Laba in Visla, ki tečeta z gorovij → reke odlagajo material tam kjer reka spremeni strmec.
Na isti način so nastale tudi ostale nižine, razen Panonije (tektonska) in Finskega pojezerja (ledeniško).

POVRŠJE EVROPE

Visoke planote (Mezeta, Centralni masiv, Češki masiv, Nemško sredogorje) in **stara gorovja** (Skandinavsko gorovje) → močno znižane zaradi preoblikovanja.

Alpidska gorovja (Betidi, Pireneji, Alpe, Apenini, Dinarsko gorstvo, Karpati, Pindas, Balkan) → mlada gorovja.

Nasute nižine (VzhodnoEvropsko nižavje, Nemško-Poljsko nižavje, Finsko pojezerje, J. Skandinavija, Benelux, S. & Z. Francija) → več kot ½ Evrope.

Evrazija

~~Tetis~~

Gondvana

V Tetisu so se dolgo nabirali sedimenti, ki se na koncu mezozoika s približevanjem Evraziji dvignejo v Alpe. To orogenezo imenujemo Alpidska orogeneza.
Dokončno podobo ki jo poznamo danes pa je Alpam pustila **gorska poledenitev** v pleistocenu.
V Alpah je pustila:

- jezera
- u-doline
- špičaste vrhove
- morene (čelne, stranske, bočne)
- balvani
- slapovi
- ledeniki

Turizem v Alpah:
Se deli na:

- letni (pohodništvo, kolesarstvo, padalstvo…)
- zimski (smučanje, plezanje po slapovih, drsanje, tek na smučeh)
- vseletni

Kmečki turizem – velika možnost za preživetje kmetije (bioturizem, ekoturizem)

Promet v Alpah:
Alpe predstavljajo oviro za promet po Evropi. Glavne prometne poti se Alpam izognejo; tako potekata v Alpah dve glavni prometni poti: Lion – München in Padska nižina – Rim
Danes je promet olajšan zaradi razvoja letalskega prometa, predorov (Mt. Blanc, St. Gothard) in prelazov. Zaradi preobremenjenosti predorov prihaja do nesreč, zato se države zavzemajo za preusmeritev tovornega prometa na železnice.

Naselja v Alpah:
V 19. st. v Alpah prevladujejo samotne kmetije in zaselki.
Zaradi razvoja prometa in posledično turizma pride v 20. st. do spremembe teh naselij v velika turistična središča, ki živijo od turizma → opušča se kmetijstvo, pomanjkanje obdelovalnih površin zaradi gradnje hotelov.

Posledice »razvoja Alp«:

- naravne nesreče:
  - plazovi (snežni, zemeljski)
  - podori
  - poplave

  vse to zaradi poselitve predelov, ki so nagnjeni k naravnim nesrečam
- onesnaževanje
  - promet poveča onesnaževanje
  - več ljudi več odpadkov

Rešitve:

- omejevanje prometa
- nacionalni parki

Podnebje Alp:
Ledeniki se topijo zaradi dolgodobnih sprememb v klimi.

Alpe so gorska pregrada. Ko z juga vanje piha veter se z dviganjem adiabatno ohlaja in to povzroča močne padavine. Na drugi strani se spušča kot FEN – topel veter. Ta veter povzroča da Nemčija in Češka prejmeta manj padavin → bolj primerno za kmetijstvo (600mm).

LEDENIŠKO DELOVANJE V SEVERNI EVROPI

V začetku pleistocena se je nenadoma ohladilo. To je povzročilo intenzivnejšo tvorbo večnega snega in ledenikov.

V Severni Evropi je prevladovala **celinska poledenitev**, ki je zajela tudi doline. Segala je od Nemško-Poljskega nižavja do Moskve, preko Skandinavije do S. Britanije.
Danes je na tem območju veliko ledeniških oblik:

- morene
- balvani (eratske skale)
- fjordi
- ledeniška jezera

Debelina ledu je bila tudi do 3km nad Bodniškim zalivom. Proti koncu ledene dobe (12.000 let nazaj) se je led začel topiti.
Ledena doba ni bila konstantna; bile so številne otoplitve in ohladitve; zato imamo v Nemško-Poljskem nižavju različne stopnje čelnih moren.

Ob topljenju ledu se gladina morja dvigne, kopno zalije morje in tako nastanejo **fjordi**.

- značilni so za Zahodno Skandinavijo
- pojavljajo se tudi v Dalmaciji (fjord pri Šibeniku)
- nekateri so dolgi tudi do 200km

Planoto nad fjordom imenujemo **fjel**. Na fjelu in na čelu fjorda, pa tudi na vršajih rek je naselitev najgostejša.

Ostalo je tudi veliko **obviselih dolin** (ledeniške doline, ki jih ni zalila voda). V njih se danes pojavljajo slapovi, ki so pomembni zaradi pretočnih hidroelektrarn.

Fjordi so pomembni za:

- ladijski promet (so dovolj globoki – tudi do 1km)
- naftne ploščadi (JZ obala Norveške) – lažje črpanje – nižje morje
- ribištvo

Fjordi predstavljajo oviro za cestni promet (ceste so zavite); zato veliko prometa poteka preko trajektov.

V času poledenitve je led predstavljal veliko težo, zato so se nekateri deli pogreznili. Danes se ta območja dvigajo (Bodniški zaliv, Laponska) za približno 1cm letno. Tako nastajajo **morske terase,**
ki so ugodne za kmetijstvo (ravna zemlja, rodovitna prst).

Največ **ledeniških jezer** je na Finskem pojezerju. Nastala so ko je ledeniške kotanje zalila voda.

BALTSKO MORJE

Baltsko morje je nastalo konec pleistocena, ko se je začel umikati Skandinavski ledeni pokrov in je voda zalila nizka območja Severne Evrope.

Glede na zaprtost morja je slanost morja nizka.
- v Baltsko morje se izlivajo vse večje Srednje- in Severno-Evropske reke
- dotok iz Severnega morja je majhen
- največja slanost je pri Danski, kjer je dotok iz Severnega morja največji

Polsladka voda je idealna za drstenje lososov, katerih je zato tam veliko → ribištvo pomembna gospodarska panoga.
Zaradi svoje nizke slanosti to morje pozimi zamrzne, medtem ko Severno morje ne (Zalivski tok). Led povzroča velike prometne težave, zato so izumili ledolomilce.

Ob Baltskem morju poznamo 3 tipe obale:
- fjordski / klifni – pojavlja se v osredju Švedske obale
- lagunski tip – ob izlivih večjih rek (mesto Kaliningrad)
- nizki grebenasti otočki in čeri – nastali so zaradi ugrezanja površja pod težo ledu. Mehkejši del se je ugreznil in zalila ga je voda. Povzroča veliko težav pri plovbi tankerjev v Skandinavijo.

Baltsko morje je ekološko zelo ranljivo; vzroki:
- nesreče tankerjev
- gost promet
- reke, ki vanj nosijo odpadni material
- zaprtost morja

V Baltskem morju prihaja do **evtrofikacije** → organske snovi (nitrati, fosfati) in pomanjkanje O_2 v vodi povzročajo prekomerno razmnožitev alg in cvetenje morja.
- število rib se je tako razpolovilo
- tjulenji so na robu izumrtja → manjši dohodek od turizma

Močvirja so izsuševali in se tam naseljevali (Finska obala).
Naravnega okolja ob Baltskem morju **ni.**

Na nek način je Baltsko morje podobno Jadranskemu; vendar so v Jadranskem:
- močnejši tokovi
- večja slanost
- manj prometa
- manjša mesta

Zaradi tega je Jadransko morje tudi manj onesnaženo.

Rešitev Baltskega morja: izključne gospodarske cone (skupno izkoriščanje bogastev).

ŽIVLJENJE Z VULKANI

V Evropi imamo dve aktivni vulkanski področji:
- Islandija
- Sicilija in Eolsko otočje (+delno speče območje okoli Neaplja in Rima)

Islandija

Ima 280.000 prebivalcev. Prvotna poselitev sega v 9. st. – Vikingi.

Relief
- Hribovita notranjost med katero se dvigajo vulkanski stožci
- Ledeniki
- Doline so ob velikih rekah – ob izlivu ene je gl. mesto Reykjavik

Podnebje
- je oceansko (kljub veliki geo. širini), zaradi toplega Zalivskega toka

Prst in **rastje**
- prst je plitva, nerodovitna → kamnita tla
- naravno rastje je trava
- vulkanski pepel zaradi nizkih temperatur ne prepereva; izpiranje je veliko

Prebivalstvo
- Konec 19. st. se je število prebivalcev povečalo zaradi ribolova (hiter razvoj zaradi priljubljenosti morske hrane po Evropi). Pred 19. st. je bilo samo 50.000 prebivalcev
- Ima najvišjo stopnjo naravnega prirastka v Evropi - 8‰

Gospodarstvo
- Temelji na ribištvu – zopet je dovoljen lov na kite. 75% izvoza predstavljajo ribe (polenovke, slaniki).
- Rudnih bogastev na Islandiji ni.
- Od kmetijskih pridelkov uspevata samo krompir in repa. Večina kmetijstva poteka v rastlinjakih, kjer gojijo vse (ogrevanje preko termalnih vrelcev).

Vulkani
- Na področju Islandije poteka konstruktivni stik (razmikata se Evrazijska in S. Ameriška plošča), tako nastaja nova zemeljska skorja (hrbet), katere del je tudi Islandija
- Znanih je okoli 200 vulkanov
- Pozitivne strani življenja z vulkanom:
  + ogrevanje in topla voda – poceni energija
  + hidroenergija, geotermalna energija (para poganja turbine)
  + razvoj turizma (vulkani, gejzirji)
- Negativne strani življenja z vulkanom:
  - strupeni plini (žveplo, CO_2)
  - topljenje ledenikov – zviševanje gladin rek (gosti blatni tokovi, ki zalijejo mesta)
  - veliko gejzirjev je že presahnilo zaradi izkoriščanja

Italija

Ima 58mio prebivalcev, že leta 1961 jih je bilo ~50mio. Število se je povečalo predvsem zaradi priseljevanja iz S. Afrike (clandestini – tako Italijani imenujejo te priseljence)

Relief

- Alpski S. del
- Padska nižina
- osrednji del – Apenini
- vulkansko območje – med delno potopljenim Tirenskim masivom in Apenini območje stika Jadranske in Evrazijske plošče; Jadranska se zaletava v Evrazijsko; prihaja do kolizije.

Prebivalstvo

- najgosteje naseljena območja:
  - Padska nižina
  - Toskana
  - Lazio
  - obala Tirenskega morja med Piso in Genovo
- za Italijo je značilno preseljevanje iz juga na sever – mezzogiorno. Ljudje se selijo predvsem v industrijska središča (Milano, Torino)
- Starostna sestava prebivalstva je izredno neugodna: 23% ima > 60 let

Gospodarstvo in **industrija**

- Gospodarska razvitost severa in juga je povsem različna. Po 2. sv. vojni se začne industrializacija severa; jug ostane kmetijski.
  Fašistični režim je omogočil razvoj velikih korporacij, ki so zaposlovale veliko ljudi (RAI, ALITALIJA, AUTOSTRADA). Po 2. sv. vojni se začne liberalizem.
- S. del Italije je bolje povezan z Evropo – hitrejši razvoj
- Številne družine v tem času obogatijo (FIAT, PIRELLI, BENETON, FERRARI)
- **Mafija** je zaščitni znak Italije. Njen razvoj se začne na Siciliji v 2. ½ 19. st. z nastankom zadrug. Konec 19. st. in vse do 2. sv. vojne je mafija igrala pozitivno vlogo (jug se je vsaj malo razvijal). Po l. 1970 začne finančno podpirati srednja in manjša podjetja na jugu.

Razlike med Islandijo in Sicilijo

1) Poselitev je na Siciliji veliko gostejša kot na Islandiji

2) Naravne razmere so povsem drugačne
   Podnebje: izkoriščanje geotermalne energije na Siciliji ne pride v poštev zaradi toplote
   Prst: na Siciliji vulkanski pepel hitro preperi → nastane veliko rodovitne prsti

3) Gospodarske dejavnosti:
   Kmetijstvo je zaradi rodovitne prsti na Siciliji izjemnega pomena
   Turizem je na Siciliji ključna gospodarska panoga, na Islandiji pomeni manj (Italija je 5. turistično najbolj oblegana država). Islandija nima v turizmu ponuditi nič drugega kot vulkane, medtem ko Sicilija razvija pomorski, zgodovinski (Sirakuze, Kartažani), zimski (smučanje; 3300m visoki hribi) turizem.

Vse te razlike so pogojene z enim dejavnikom – **geografsko širino**, ki je vzrok da sta to dve popolnoma različni pokrajini, čeprav so osnovni pogoji podobni.

Območje vulkanske Italije je še danes izredno aktivno območje.
Gre za stik treh litosferskih plošč:
- Jadranske (gre tik ob Siciliji)
- Afriške
- Evrazijske

Pomemben del turizma so tudi letališča – vsak izbruh vulkana ohromi letalski promet, kar povzroči velik upad turizma. Pred 30 leti vulkanski izbruh ni tako kritično vplival na promet (letalski promet še ni bil tako razvit).
Turizem v Južni Italiji privablja prebivalstvo iz Severa, ki so se tja odselili.
Mafija ima za razvoj turizma na jugu pozitivno vlogo:
- varujejo območje pred terorističnimi napadi
- skrbijo za infrastrukturo
- gospodarska urejenost

PODNEBJE EVROPE

Določajo ga:
- podnebni dejavniki
  - geografska širina
  - relief
  - Corriolisova sila
  - oddaljenost od morja
  - morski tokovi
- podnebni elementi
  - temperatura
  - vlaga v zraku / padavine
  - zračni tlak

Geografska širina v osnovi ne določa podnebja; določa samo toplotne pasove (v Evropi so toplotni pasovi spremenjeni zaradi ostalih dejavnikov):
- morski tokovi – Zalivski tok – omogoča življenje vse do Nordkappa, razširja zmernotopli pas do 72° vzporednika. Na V obali ZDA morje zamrzne že pri New Yorku.
- oddaljenost od morja – v Evropi je pomembna razčlenjenost obale → Sredozemlje – če ga ne bi bilo bi tu prevladoval polpuščavski svet (Afganistan). Celinskost je s tem zmanjšana.
- Relief – gorske pregrade (Alpe) zaustavljajo vlažne tropske mase, ki se tam izlijejo → fen – topel veter ki piha po pobočju Alp – vetrna energija

Poleti ima na podnebje Evrope največji vpliv **Azorski maksimum**. Padavin je poleti malo, večinoma so konvekcijske (adiabatno ohlajanje).
Sibirski anticiklon je značilen za zimski del leta. Zime so suhe, mrzle in sončne.
Islandski ciklon je pri nas v jesensko-zimskem času. Takrat pada dež ali moker sneg. Če k nam pride poleti pa je deževno in vroče.

Za Evropo je značilno izrazito menjavanje ciklonskega in anticiklonskega vremena. Za Evropo so značilne vremenske fronte, ki nastajajo zaradi nihanja polarne fronte (meja med toplimi tropskimi in hladnimi zračnimi masami, ki niha).

Evropa je pod vplivom zahodne zračne cirkulacije (vreme prihaja iz zahoda proti vzhodu).
Pozimi se, zaradi navideznega gibanja sonca proti jugu, cikloni pomaknejo globoko proti jugu – padavine v sredozemskem podnebju so večinoma pozimi. Poleti velja ravno obratno (ciklonske padavine samo na S Evrope; J Evropa ima poleti samo konvekcijske padavine). Poleti so cikloni redki, razen če pridejo zračne mase iz JZ.

Podnebni tipi v Evropi

Oceanski tip

Topla poletja in mile zime.
Večina padavin je ciklonskih, zato so razporejene čez celo leto (ni viška, malo več padavin je v zimskem času). Količina padavin je 500~1000mm; na privetrnih straneh tudi do 2000mm.
Povprečna letna temperatura je 10°C. Povprečna poletna je 15~20°C, zimska pa 5°C.
Pojavlja se v Zahodni Evropi (severno od Lizbone je oceansko podnebje).

Celinski tip

Pojavlja se v Srednji in Vzhodni Evropi.
Vendar pa se ta dva tipa celinskega podnebja razlikujeta. V Srednji Evropi je več padavin kot na Vzhodu. Višek padavin je poleti (konvekcijske – cca 1000mm).
Vzhodna Evropa ima pravo celinsko podnebje z vročimi poletji in mrzlimi zimami. Povprečna poletna temp. je 20°C (max tudi 30°C), povprečna zimska pa pod 0°C → letna 7°C. izrazit višek padavin je poleti (700~800mm).

Sredozemski tip

Poletja so suha in vroča, zime p amile in vlažne. Povprečna poletna temperatura je 25°C (max do 40°C), povprečna zimska pa 5~10°C → letna 15°C.
Količina padavin se giblje okrog 1000mm (odvisno od lege). Na Zahodu (Palermo) je 2x več padavin kot na Vzhodu (Atene). Padavine so poleti konvekcijske, pozimi pa ciklonske.

Zmerno hladni tip

V tem pasu uspeva iglasti gozd – tajga. Predstavlja prehod med zmernotoplim in polarnim pasom.
Poletja so kratka in razmeroma topla (max poletne temp. tudi nad 20°C). Zime so dolge in mrzle; povprečna zimska temp. je -20°C → letna 0~4°C.
Padavin je zaradi anticiklonalnega podnebja malo – 250~600mm. Ta količina padavin je zadostna, saj je tudi izhlapevanje tukaj majhno.
Pojavlja se v SV Evropi in v V Skandinaviji.

Subpolarno podnebje

Naravno rastje je tundra (mahovi, lišaji, živopisne cvetlice:).
Povprečna poletna temp je pod 10°C; povprečna zimska pa pod -10°C → letna pod 0°C.
Padavin je manj kot 250mm; višek poleti. Izjeme so obalni deli (temp. višje, več padavin) – Islandija (povprečna letna temp. 5°C; 700mm padavin).
Pojavlja se v najsevernejšem delu Evrope (S del Skandinavije, gorski greben Skandinavije).

Gorski tip

Pri tem tipu podnebja so pomembni rastlinski in klimatski pasovi.
Na vsakih 100m temp. običajno pade za 1°C. višinski rastlinski pasovi so odvisni od geografske širine gorovja.
Gozdna meja je v Alpah na 1500~1700m. Gozdna meja je izredno pomembna – pojavi se tam kjer povprečna mesečna temp. julija ne preseže 10°C. snežna meja je

v Alpah na 2700m (v Severni Evropi veliko nižje) – pojavi se tam kjer julijska izoterma ne preseže 0°C.

POVEČAN UČINEK TOPLE GREDE

Podnebne spremembe po zadnji poledenitvi:

pred	7500 leti	VB postane otok
	7000 leti	Povprečna letna T je bila za 3°C višja (snežna meja 300m višje)
	5000 leti	Podnebje Evrope postane hladnejše. Sahara je bila savana.
	3000 leti	SZ Evropa – hladnejše in vlažno podnebje. Sahara je puščava.
	1000 leti	SZ Evropa – toplo in suho podnebje. Vinska trta je rasla v Angliji.
	700 leti	Hladnejše podnebje v Evropi. Donava, Temza pozimi zmrznejo.
	300 leti	Mala ledena doba – najnižje T od konca pleistocena.
	danes	Podnebje se segreva.

Klima se danes segreva zaradi dolgodobnih sprememb v klimi.
Podnebne razmere so odvisne od prisotnosti/razmerij plinov v zraku. Količina prisotnega CO_2 je predvsem odvisna od vulkanskih izbruhov (en izbruh spusti v ozračje več CO_2 kot ga človek ustvari v 3 letih). Dušik (N_2) – človek sprošča veliko dušikovih oksidov, ki lahko z vodno paro tvorijo ogljikove in dušikove kisline.

Posledice segrevanja:
× Povečanje energije v ozračju
- je posledica količine prejete energije od sonca (zaradi dolgodobnih sprememb v gibanju)
- na ta način se ozračje Zemlje segreva
- poveča se tudi količina in moč padavin – neurja, poplave, toča
- količina padavin se nekje povečuje (subpolarni pas), nekje pa zmanjšuje (subtropski pas) – leta 202 poplave po Evropi; Laba ima najvišji vodostaj (28m več)
- dvig morske gladine – v zadnjih 100letih se je dvignila za 10-30cm. Na Nizozemskem gradijo polderje (večina jih je nastala v mali ledeni dobi) – naseljevanje na nenaseljivih območjih.
- Ljubljana – prvotno je bil poseljen le desni breg, ker je Ljubljanica na levega poplavljala.

PRSTI & RASTJE

Za Evropo je značilna razporeditev od S proti J.
Prsti so odvisne od matične podlage in podnebja.

Severna Evropa – značilna so tundrska tla – vse leto zamrznjena 2m v globino (permafrost). Pojavljata se 2 tipa prsti: gelični glejsoli in histosoli. Matična podlaga je nesprijeto gradivo holocenskih usedlin. Gelični – voda zastaja v tleh – zaradi permafrosta in majhnega izhlapevanja.

S in V Evropa – pojavljajo se podzoli, ki so nastali s procesom podzolizacije (razpad mineralov gline). Kisli humusni elementi ostajajo v zemlji – organskih snovi v zgornjem delu ni. V E-horizontu je kremen – siva barva; pH 3,5~4,5. Matična podlaga so rečni in ledeniški sedimenti.
Pojavljajo se pod tajgo. Za kmetijstvo niso primerni, razen če jo nevtralizirajo z apnom.

Srednja Evropa – rjave in sivorjave evtrične (kisle) prsti.

- Rjave prsti – kambisoli.
  Značilen je kambični B-horizont, kjer prihaja do razgradnje mineralnih delcev gline. Ločimo 9 kambisolov (evtrične, distrične, gelične, oglejene (razlika v prisotnosti vode), humusne, feralitične, vertične, hromične, kalcitne :). So kmetijsko zelo pomembne prsti; na njih raste krompir in krmne rastline. Naravno rastje (listnati gozd) je izsekano.
- Sive prsti – luvisoli
  Vsebujejo elemente podzolov; glinasti delci se iz zgornjega dela izpirajo v spodnji del. Pojavljajo se bolj severno od kambisolov. Zaradi večjega izpiranja nastane tudi E-horizont. Za kmetijstvo so primerni – trava za živinorejo.

J Rusija, Ukrajina

- Černozjomi – značilen je m?lični A-horizont, ki je bogat s humusom in globok do 1m. nastane kot posledica razpadanja naravnega rastja (stepe). Bistveni so tudi podnebni pogoji: suhe in mrzle zime (preprečen razpad), vlažna pomlad (rastline rastejo), toplo suho poletje, povpr. letna temp. 4-7°C in pod 600mm padavin. Matična osnova je nesprijet sediment puhlica.
- Kastanozjomi so variacija černozjomov – pojavljajo se v toplejših in sušnejših območjih (250-300mm padavin). kemične lastnosti so podobne, le da imajo več karbonatov; pH je višji (8).

Rendzine – matična osnova je apnenec oz. dolomit. A-horizont – organske in mineralne snovi. AC-horizont – skalna osnova je zmešana z razpadlimi delci. Matična podlaga je vodopropustna – poleti suše – namakanje. Na Krasu nastane terra rosa oz. jerina, ki vsebuje veliko železovih oksidov (rdeča barva). Čeprav je delež organskih snovi majhen, je prst primerna za vinogradništvo.

Histosoli – šotne prsti, ki nastajajo na močvirjih (Pripjatsko nižavje).
Litosoli – gorske prsti s slabo razvitim A-horizontom (do 20cm). C-horizont je skala.
Fluvisoli – nastali so ob holocenskih rečnih nanosih. Matični podlagi sta prod in pesek. Lastnosti prsti so odvisne od matične podlage (silikatna/karbonatna), rečnega režima,… Opazno je spreminjanje višine vode – prsti se ločijo po barvi.

PREBIVALSTVO

V Evropi je bilo l. 2002 800 mio ljudi, kar je glede na majhno površino veliko.

Benelux, J. Anglija, Padska nižina in večja mesta predstavljajo zgostitve prebivalstva.
Alpe (visokogorja) so redkeje poseljena a niso prazna.
Španija – zgostitev ob Sredozemskem morju in v okolic Madrida, ostalo je neposeljeno, ker je zemlja neugodna za obdelovanje.
Švica – 175preb/km^2. Čeprav večina Švice leži v Alpah, so zgostitve ob Ženevskem jezeru in dolinah.
Slovenija – Ilirika (Trst-Dunaj) se razvije ko Trst postane Avstroogrsko pristanišče 1382. pomembnejšo vlogo dobi ob izgradnji železnice 1857. Slovenika (Celovec-Zagreb) nastane v času Jugoslavije (del ceste bratstva).

Pogoji za poselitev:
Gospodarska razvisost, prometne povezave, relief, zgodovinski razvoj, politična usmeritev, rastje, prst, vodovje, potresna aktivnost.

Rusija in V Evropa je redko poseljena z izjemo velikih mest, kar je posledica socializma – v mestih se je razvila industrija (pri nas Velenje).
Notranji del Grčije – hriboviti del Peleponeza je izpraznjen.
Balkan – redko poseljen zaradi tega, ker je dinarsko gorstvo iz apnenca – vsa voda odteče.

Dejavniki izseljevanja so: politični dejavniki, prometne povezave, naravne nesreče (plazovi – gradnja na prej nenaseljenih področjih).
Depopulacijska območja – območja za katera je značilno intenzivno izseljevanje v gospodarsko razvitejše predele. To so: Dalmacijski otoki (Vis), Dinarsko gorstvo, Alpe (kjer ni turizma), agrarna področja s slabšimi pogoji za kmetijstvo (rešitev: Avstrija – ekoturizem; Francija – subvencije), stara industrijska/rudarska središča (Jesenice, Velenje, Šlezija) – danes največji socialni problem, saj so ljudje brez izobrazbe in nimajo možnosti za zaposlitev.

Razporeditev prebivalstva današnje Evrope je posledica gospodarskega razvoja. Prav zaradi tega se je prebivalstvo preseljevalo skozi zgodovino in zato je danes povsem premešano.
Kelti – Irska, Škotska, Anglija
Iliri – Albanija
Romani – Francija, Španija, Italija
Germani – na območjih bivšega vzhodnorimskega cesarstva
Bizanc – razvoj pravoslavne kulture v JV in V Evropi
Slovani – nekateri pod vplivom Bizanca, drugi pod vplivom Germanov
Madžari – 10.st. Oton II. v Zakavkazju
Turki – 14.st spremenijo etnično sliko Balkana
Katoliška cerkev je bila osnova za ločevanje evropskega prebivalstva od ostalega sveta; je temelj kulture in osnovnih vrednot.

Danes se prebivalstvo stara – stopnja smrtnosti in rodnosti je majhna (veliko držav ima negativni naravni prirastek (Italija)). Povprečna starost Evropejca je 38 let.

Plodnost/fertilnost - število živorojenih otrok na spolno aktivno žensko. (Albanija, Islandija več kot 2; Irska, Norveška, Francija 1,9; najnižje: Češka, Italija, Rusija, Bolgarija, blizu je tudi Slovenija (1,2), Slovaška in Grčija).
Zaradi staranja prebivalstva se veča razmerje med aktivnim in pasivnim delom prebivalstva; podaljšuje se delovna doba.

MIGRACIJE ali SELITVE

- verski razlogi (Bližnji Vzhod – nasprotje med muslimani in Židi)
- politični razlogi – Slovenci so se preseljevali v Argentino, Avstralijo; Srbi na Švedsko
- ekonomski/gospodarski – pomanjkanje delovnih mest, ljudje iščejo boljši ekonomski položaj. Italija – Mezzogiorno – selitve iz J (Sicilija, Katalonija) na S (Padska niž., Milano).
- naravni razlogi – neugoden relief, podnebje, nerodovitna zemlja
- zdravstvena oskrba, šolanje, bivalni problem
- vojne (Bosna – v Slovenijo se je zateklo 60.000; še danes jih je cca 30.000)

Danes so pogoste selitve iz podeželja v mesta; tako so se razvila barakarska naselja na obrobju mest.
Gospodarsko manj razviti predeli so območja praznjenja (Šlezija – nekdanja V Nemčija, včasih rudarsko središče).
Večina držav je na jugu manj razvita (Italija, Jugoslavija, Češka, Slovaška). Izjeme so Anglija, Skandinavske države in Španija – velika reliefna odrezanost

Migracije po 2. svetovni vojni: prevladujejo ekonomski razlogi; iz V bloka v razviti Z

- Čehi, Poljaki → Nemčija, Švedska
- Grki, Turki → Nemčija, Švica
- Maročani, Alžirci, Tunizijci → Francija
- Surinam → Nizozemska
- Indijci, Kitajci → Anglija

Azilanti so tisti migranti, ki iščejo zatočišče zaradi različnih vzrokov (npr. političnih). Problem nastaja zaradi visoke rodnosti azilantov. Vsi otroci azilantov dobijo državljanstvo; tako ga dobijo tudi starši → spreminja se etnična sestava prebivalstva.

Ilegalni migranti – ljudje ki nimajo možnosti, da bi odšli iz svoje države ker: nimajo dokumentov, imajo države zaprte meje. Največji naval ilegalcev je bil med 1997 in 2000, kar je povezano s tedanjimi političnimi razmerami v svetu (pritisk ZDA na Bližnji Vzhod, Iran)

Trgovina z belim blagom – trgovina z otroci; trgovina v namen prostitucije.
Trgovina z drogami – Heroin – začne se v Uzbekistanu, Afganistanu, kjer so makova polja. Iz maka izdelujejo opij in nato heroin. To gre potem preko Turčije v Evropo.

Pozitivne posledice migracij:
+ za dela ki jih domači prebivalci nočejo opravljati (snažilke, smetarji, zidarji,…)
+ cenejša delovna sila (veliko se jih zaposluje na črno)
Problemi:
- nestrpnost do tujcev

DEMOGRAFSKI REŽIMI

1. Primitivni – rodnost in smrtnost sta veliki (ok 20‰), prirastka skoraj ni (Nova Gvineja)
2. Mladi – smrtnost v družbi se zmanjša → naravni prirastek je visok (20‰) (Afrika)
3. Zrel – rodnost se zmanjšuje – 15~18‰; smrtnost 8~10‰ (ZDA)
4. Stari – smrtnost in rodnost nizka (večina Evrope)

SEVERNA EVROPA

1. **Države**: Norveška, Švedska, Finska, Danska, Islandija (v zadnjem času tudi Baltske države)

2. **Geološka zgradba** – Baltski ščit, Skandinavsko gorovje, Srednjeatlantski hrbet. Površje je bilo preoblikovano v poledenitvah: ledeniške oblike (fjordi, jezera, sedimenti – morene, obala čeri in otočkov). Površje se po umiku ledu dviga (še danes). Platojski ledeniki so v višjih predelih in so ostanek ledenega pokrova.

3. **Podnebje in prst**
   Je kmetijsko neugodno področje zaradi slabe prsti (pomešana s kamenjem) in neugodnega podnebja (zmernohladno). Vse države imajo zmernohladno podnebje, razen Danske, JZ Švedske in Norveške (slednji zaradi Zalivskega toka). Na Danskem je velika razlika v količini padavin med Z in V (1500mm~700mm). Tudi temperatura hitro pada od Z proti V.

4. **Vodovje**
   Reke imajo veliko vode, velik strmec in so kratke → izkoriščanje hidroenergije. Na Finskem je veliko jezer.

5. **Rastje**
   Tundra je na skrajnem severu; tajga v večini Skandinavije; mešani in listnati gozdovi na J Švedske, J Danske

6. **Prebivalstvo** – poselitev je redka (manj kot 20preb/km^2), z izjemo Danske 135preb/km^2 (zaradi ugodnejšega podnebja in uravnanega površja). Vse države so najgosteje poseljene na jugu.
   Jeziki: v večini germanski; Finci in Laponci – ugrofinska skupina
   Manjšine: Švedska manjšina na Finskem; Nemška manjšina na Danskem; Eskimi na Grenlandiji (spada pod Dansko); Sami (včasih nomadi, danes turistična atrakcija) na Laponskem.

7. **Gospodarstvo**
   Države Severne Evrope so gospodarsko najrazvitejše države na svetu. BDP cca 30.000 $/preb (razen Finske 27.000 $/preb). Najvišjo raven ima Norveška (izvoznica nafte), nato Danska.

8. **Kmetijstvo**
   Kmetijstvo je slabo razvito, z izjemo Danske. Ta ima dobro razvito živinorejo (mlečni izdelki, meso). Povprečna velikost kmetije je 35ha (4x več kot v ostalih Skand. Državah; v Slo 1ha). Poljedelstvo je vezano na živinorejo – krmne rastline (detelja, oves) in ječmen (za pivo). Na polotoku Jutland gojijo smreke in jelke za božična drevesca.
9. **Ribolov** – največ lovijo Danska in Islandija, pa tudi Norveška (po 70. letu manj). Najpomembnejša ribolovna območja so okoli Ferskih otokov, Grenlandije in Barentsovega morja. V večini lovijo polenovke in slanike. Zaradi prekomernega ribolova (v 60. letih) tudi Anglije in Norveške je prišlo do ribiških vojn. Anglija in Islandija sta pričeli povečevati svoj priobalni pas (do

200 milj / 360km od obale). Islandska obalna straža je preganjala vse angleške ribiče. 1985-1975 – tri ribiške vojne →države sklenejo da bodo spoštovale islandski obalni pas. Kot rešitev za prekomerni ribolov se pojavijo ribje farme.

10. **Gozdarstvo –** Finska in Švedska sta 50% prekriti z gozdom. Razvila se je lesna in papirna industrija. Npr. IKEA na Švedskem.
11. **Nafta**
    Norveška je 7. proizvajalka nafte na svetu. Severno morje je plitvo shelfno morje (police). Že v 60. letih so odkrili nafto, nato pa so razvijali tehnologijo. Tako danes črpanje nafte poteka na naftnih ploščadih nato pa teče po podvodnih naftovodih (cenejši, manj onesnaženja) do Norveške in Anglije. Načrpana nafta pomaga pri razvoju gospodarstva in socialnega varstva – nafta skrbi da je gospodarstvo stabilno (na Bližnjem Vzhodu se denar kopiči).

12. **Industrija**
    Švedsko gospodarstvo je tradicionalno usmerjeno k železarstvu (že Vikingi so se ukvarjali s pridobivanjem železa. Danes je Švedska ena izmed najpomembnejših pridelovalk železa, predvsem tehnološko zahtevno pridobivanje jekla. Imajo tudi baker, svinec, cink. Gre za kovinsko industrijo, ki je usmerjena v proizvode, ki zahtevajo veliko razvoja za katerega je potrebna visoko kvalificirana delovna sila (veliko inženirjev).
    Razvita je tudi avtomobilska industrija. Avtomobili tovarn Volvo in Saab so najvarnejši.
    Zaradi velikih zalog kovin so pomembne tudi ladjedelnice.
    Večina industrije je na jugu zaradi boljših reliefnih in podnebnih razmer. Večji del industrije je v rokah države, z nekaterimi izjemami. Nekatere družine so se ohranile kot lastnice kapitala (družina Wallenberg – lastniki Saaba).
    Velik poudarek gre tudi varstvu okolja. Ker so matična podlaga stare kaledonske kamenine, se kisline ne morejo nevtralizirati.

13. **Hidroenergija**
    Najbolj jo izkoriščajo na Norveškem (93% vse energije), saj nafte skoraj vso prodajo in tako še manj onesnažujejo. Pri Bergenu izkoriščajo energijo valovanja.
    Švedska največ energije pridobiva iz jedrskih elektrarn (50%). Do l. 2010 naj bi velik delež preusmerili na hidroelektrarne.
    Na Finskem dobijo 50% energije iz hidroelektrarn, 30% pa iz jedrskih.
    Danska dobi skoraj vso energijo iz termoelektrarn (premog uvažajo iz Anglije). Je tudi ena izmed vodilnih držav pri izkoriščanju alternativnih virov energije. Do l. 2020 naj bi vetrne elektrarne proizvedle 50% energije.
    Ker imajo te države dovolj poceni elektrike, je razvita tudi aluminijska industrija.